

La vida de les històries. El testimoni filmat

seminari + projeccions

12/13 DES'17

Universitat de Barcelona + Filmoteca de Catalunya

Direcció Jordi Guixé i Coromines + Ricard Conesa
Comissariat Marina Vinyes Albes

Organització

EUROM
EUROPEAN
OBSERVATORY
ON MEMORIES

 Fundació Solidaritat
UNIVERSITAT DE BARCELONA

 **Ajuntament de
Barcelona**

Co-funded by the
Europe for Citizens Programme
of the European Union

Col·laboracions

Filmoteca
de Catalunya

יָד וָשֵׁם
YAD VASHEM
THE WORLD HOLOCAUST
REMEMBRANCE CENTER

+++
FUNDACIÓ ANTONIÀPIES

**INSTITUT
del PASSATS
PRESENTS**

**SORBONNE
UNIVERSITÉ
PARIS IV**

Seminari Internacional i projeccions de films
LA VIDA DE LES HISTÒRIES. El testimoni filmat.

Dates i ubicació: 12 i 13 de desembre 2017 a l'edifici històric de la Universitat de Barcelona, la Filmoteca de Catalunya i la Fundació Antoni Tàpies.

Organització: European Observatory on Memories (EUROM) – Fundació Solidaritat de la Universitat de Barcelona

Direcció: Jordi Guixé i Coromines + Ricard Conesa

Comissariat: Marina Vinyes Albes

marina.vinyes@gmail.com / +34 634 505 669 / +33 (0)6 88 00 60 37

Premsa i comunicació: Fernanda Zanuzzi

fernanda.zanuzzi@ub.edu / +34 685821203

PRESENTACIÓ

“La vida de les històries. El testimoni filmat” s’inscriu en el debat estètic, filosòfic i polític actual entorn de la figura controvertida del testimoni i en proposa un apropament des de les pràctiques i les arts audiovisuals. Es planteja com un espai de trobada i intercanvis entre investigadores i investigadors internacionals procedents de diferents àmbits –filosofia, art, cinema, història, literatura–, artistes visuals, cineastes i actors del món cultural. Inclou així mateix la visita comentada de l’exposició “Susan Meiselas. Mediacions” a la Fundació Tàpies i dues “Sessions golfes” a la Filmoteca de Catalunya, on es projectaran tres pel·lícules en presència de les cineastes Manuela Morgaine i Yael Perlov. Al llarg de les dues jornades, s’abordaran una sèrie de qüestions fonamentals per pensar la producció i la circulació dels relats audiovisuals de testimonis –*la vida de les històries*– i la captació per la càmera del relat testimonial –*el testimoni filmat*.

Organitzat per l’Observatori Europeu de Memòries – Fundació Solidaritat UB l’esdeveniment compta amb el suport de l’Ajuntament de Barcelona i la Comissió Europea i amb la col·laboració de Filmoteca de Catalunya, Yad Vashem Visual Center, Universitat de Barcelona, Institut dels passats presents, Fundació Antoni Tàpies i Université Paris-Sorbonne (CRIMIC).

El seminari tindrà lloc el dimarts 12 i el dimecres 13 de desembre 2017 de 9:30 del matí a 7 de la tarda a l’Aula Capella de l’Edifici històric de la Universitat de Barcelona, i el seguiran les “Sessions golfes” a la Filmoteca de Catalunya a partir de les 21:30. La visita de l’exposició està prevista durant la tarda del dia 12. Un servei de traducció simultània serà disponible al llarg de les jornades.

El programa compta amb la participació de:

Emmanuel Alloa (Filòsof, professor a la Universitat de St, Gallen, Suïssa), **Liat Benhabib** (directora del Yad Vashem Visual Center), **Nancy Berthier** (directora de l’Institut d’Études hispàniques de l’Univerersité Paris-Sorbonne i co-responsable de l’eix Arts Visuals del Centre de Recerca Interdisciplinari sobre els Mons Ibèrics Contemporanis - CRIMIC), **Fina Birulés** (Filòsofa, professora a la Universitat de Barcelona), **Carles Guerra** (comissari independent i crític d’art, director de la Fundació Tàpies), **Arturo Lozano** (historiador del cinema, professor de comunicació audiovisual a la Universitat de Lleida), **Marta Marín Dòmine** (directora del Center of Memory and Testimony Studies de la Wilfrid University a Ontario, Canadà, i professora de la mateixa universitat, artista), **Arnaud des Pallières** (Cineasta), **Susan Meiselas** (fotògrafa, presidenta de l’agència Magnum Photos), **Manuela Morgaine** (cineasta, artista i escriptora), **Rithy Panh** (Cineasta / intervenció per vídeo-conferència), **Yael Perlov** (cineasta), **Vicente Sánchez-Biosca** (historiador del cinema, professor de comunicació audiovisual a l’Universitat de València), **Esther Shalev-Gerz** (artista), **Susana de Sousa Dias** (cineasta)

Pel·lícules projectades a la Filmoteca de Catalunya:

[*Je m'appelle / je demande la lune*](#) (2017, 62') i [*Another World - ceux qui arrivent par la mer*](#) (2016, 33') de [Manuela Morgaine](#). En presència de la cineasta.

[*Memories of the Eichmann Trial*](#) de David Perlov (1979-2011, 90'). En presència de [Yael Perlov](#) (cineasta, filla del director i restauradora de la pel·lícula) i de Liat Benhabib (directora del "[Yad Vashem Visual Center](#)" i restauradora de la pel·lícula).

Visita comentada de l'exposició:

[*Susan Meiselas. Mediacions*](#) a la Fundació Antoni Tàpies, de la mà de l'artista i de Carles Guerra, comissari de l'exposició i director de la Fundació.

CONTINGUTS

A finals dels anys 90, Annette Wieviorka identificava l'adveniment del testimoni amb el judici d'Adolf Eichmann a Jerusalem el 1961 conclouent l'emergència del que anomenà *l'Era del testimoni*¹. A principis dels 2000, Beatriz Sarlo adoptava l'expressió *gir subjectiu* per referir-se a la visibilitat que allò personal ha adquirit com a lloc de manifestació pública: "Si fa tres o quatre dècades el *jo* despertava sospita, avui se li reconeixen privilegis que seria interessant examinar"². La confiança en la immediatesa del cos i de la veu afavoreixen el testimoni, i la càmera és una eina privilegiada a l'hora de transmetre tal proximitat. Això explicaria el paper protagonista que han adoptat els mitjans audiovisuals de comunicació, però també el cinema i altres arts visuals en aquest canvi de paradigma, ja sigui per alimentar-lo o per posar-lo en qüestió, problematitzant-lo.

"La vida de les històries. El testimoni filmat" s'inscriu en el debat estètic, filosòfic i polític actual entorn de la figura controvertida del testimoni i en proposa un apropament des de les pràctiques i les arts audiovisuals. Es planteja com un espai de trobada i intercanvis entre investigadores i investigadors internacionals procedents de diferents àmbits –filosofia, art, cinema, història, literatura–, artistes visuals, cineastes i actors del món cultural. Inclou així mateix la visita comentada de l'exposició "Susan Meiselas. Mediacions" a la Fundació Tàpies i dues "Sessions golfes" a la Filmoteca de Catalunya. Al llarg de les dues jornades, s'abordaran una sèrie de qüestions fonamentals per pensar la producció i la circulació dels relats audiovisuals de testimonis –*la vida de les històries*– i la captació per la càmera del relat testimonial –*el testimoni filmat*.

El programa partirà d'un seguit d'interrogacions sobre el vincle que es genera entre el subjecte que filma i el subjecte filmat. Com es posiciona el primer i quin paper assumeix: intèrpret, creador, facilitador...? Quina mirada dirigeix al testimoni, com acull la seva i com la transmet? Quina és la "veritat" del testimoni i quin valor li atribuïm? Quin és, o podria ser, el paper de la ficció en aquest procés? És possible integrar el testimoni en la producció de la seva pròpia imatge? D'una banda, el testimoni exigeix ésser escoltat, per l'altra, es resisteix a la paraula: ¿com respondre, doncs, a aquesta ambigüitat fonamental? En efecte, existeix un compromís ètic en tota representació del testimoni –en l'escolta i en la filmació; ens aturarem en algunes obres que ofereixen respostes creatives i personals a les preguntes plantejades.

Per altra banda, empesos per un sentiment d'urgència davant la desaparició dels darrers supervivents d'un conflicte o genocidi, en les últimes dècades hem experimentat un creixement extraordinari de bancs audiovisuals destinats a conservar per la posteritat el relat filmat de les víctimes; el cas més emblemàtic és la creació el 1994 per Steven Spielberg de la *Survivors of the Shoah Visual History Foundation*. A dia d'avui, museus, memorials, associacions i pàgines web tenen els seus propis arxius audiovisuals. ¿Quines implicacions suposa per l'escriptura de la Història i la naturalesa mateixa de l'arxiu? Enfront d'aquesta inflació testimonial, què queda de singular, d'irrepetible, d'intempestiu en la paraula viva d'un testimoni inesperat?

Partint de la premissa de la desaparició dels darrers supervivents de la Shoah, Arnaud des Pallières es preguntava en el seu assaig cinematogràfic *Drancy Avenir* (1997), com transmetre la veritat de l'exterminació sense el suport de la paraula viva del testimoni: "Com ho fareu, vosaltres els historiadors, quan tots els

---

¹ Wieviorka, A. *L'ère du témoin*. París: Hachette, 1998.

² SARLO, Beatriz. *Tiempo pasado. Cultura de la memoria y giro subjetivo. Una discusión*. Avellaneda: Siglo XXI, 2005, pàg. 22.

supervivents seran morts?”. A la voluntat de preservar el relat enregistrat dels testimonis en bases de dades gegantesques, altres han preferit replantejar creativament la memòria dels conflictes des de noves perspectives vinculades al present. Evitant reduir el discurs a la prova, el relat testimonial a la verificació d'un fet objectivable, algunes obres s'aventuren a tractar-lo com el fruit d'una experiència subjectiva singular, tot assumint els reptes i dificultats d'una representació justa.

Per acabar, obrirem la reflexió a la figura més oblidada del victimari. A la nostra *Era del testimoni*, el testimoni ha esdevingut sinònim de víctima en el llenguatge comú. Rarament el botxí, interpretat sovint com a pura encarnació del mal, és filmat per la càmera. Significativament, l'aproximació més habitual a la seva paraula, al seu llegat, ens és transmesa de manera vicària per l'intermediari del testimoni-víctima. Queda, doncs, per pensar com es filma i com es rep el relat del botxí: què implica pel cineasta i per l'espectador? Quines propostes genera?

SESSIONS GOLFES A LA FILMOTECA

SESSIÓ I – 12 de desembre a les 21:30

***Another World - ceux qui arrivent par la mer* (2016, 33'), de Manuela Morgaine**

Concebut com un díptic juntament amb el film *Je m'appelle / Je demande la lune* (2017), aquest curtmetratge combina les imatges d'arxiu de moviments migratoris a través del món al llarg dels darrers anys amb imatges realitzades al Sena durant el seu recorregut per París entre 2015 i 2016. Una oració laica escrita i pronunciada per l'escriptor Erri de Luca serveix de fil conductor a aquest assaig experimental.

***Je m'appelle / je demande la lune* (2017, 62'), de Manuela Morgaine**

Després d'haver fugit dels seus països d'origen, un grup de refugiats i refugiades demandants d'asil expliquen la seva història davant de la càmera, primer en la seva llengua materna i després, mica en mica, en la seva llengua d'acollida, el francès. Una pel·lícula sobre el testimoni, la comunicació i l'aprenentatge de la llengua.

Projeccions presentades per la cineasta.

SESSIÓ 2 – 13 de desembre a les 21:30 – QUEDAVA ISOLAT A LA PÀGINA ANTERIOR.

***Memories of the Eichmann Trial* (1979-2011, 90'), de David Perlov**

A la seva obra de referència titulada *L'Ère du témoin* (1998), Annette Wieviorka identifica l'adveniment de la figura del testimoni amb el judici a Jerusalem l'any 1961 de l'oficial de les SS i alt funcionari del Tercer

Reich Adolf Eichmann. És durant aquest judici que el testimoni –a partir d'ara identificat amb la víctima jueva– adquirirà un protagonisme sense precedent i una identitat social específica com a supervivent. Els mitjans de comunicació d'arreu es faran ressò de l'esdeveniment i els testimonis convocats viatjaran a les pantalles domèstiques gràcies a les tecnologies audiovisuals.

A *Memories of the Eichmann Trial*, realitzat paral·lelament al seu diari filmat *Diary* (1973-1983), David Perlov es volca sobre el judici 17 anys més tard a Tel Aviv. El cineasta entrevista a supervivents, fills de supervivents i joves "Sabras". Tots ells testimonien de l'impacte que el judici va representar per a les seves vides, així com la manera en que va transformar la percepció de la Shoah i dels supervivents a Israel. Oblidada durant trenta anys, la pel·lícula va ser redescoberta i enterament restaurada el 2011 pel "Yad Vashem Visual Center" a l'ocasió del 50 aniversari del judici a Eichmann.

Projecció presentada per Yael Perlov (cineasta, filla del director i restauradora de la pel·lícula) i Liat Benhabib (directora del "Yad Vashem Visual Center" i restauradora de la pel·lícula amb Yael Perlov).

VISITA COMENTADA DE L'EXPOSICIÓ – 12 de desembre a la tarda

Susan Meiselas. Mediacions a la Fundació Antoni Tàpies, de la mà de l'artista i Carles Guerra (comissari de l'exposició i director de la Fundació).

"La figura de Susan Meiselas (Baltimore, 1948) s'inscriu en la història recent del fotoperiodisme. La seva cobertura de les crisis de Centreamèrica a les dècades de 1970 i 1980 la van convertir en una celebritat d'aquest gènere. No obstant això, la seva trajectòria és molt més complexa i rica. Des de l'impacte obtingut amb *Carnival Strippers* (1972-1975), una sèrie que li va obrir l'accés a la històrica agència Magnum, i els treballs produïts en aquella època, on sovint utilitza la fotografia per observar comunitats properes, fins a l'autocrítica que Meiselas deriva de practicar un fotoperiodisme que li produeix una certa dosi de desconfiança envers la possibilitat de fer justícia als esdeveniments i les persones involucrades, aquesta fotògrafa sempre s'ha mantingut fidel a la necessitat de repatriar la fotografia. Això vol dir que en tots els seus projectes Meiselas s'obliga a retornar les imatges, d'una manera o una altra, al lloc en què han estat captades."

(més informació a la web de la Fundació: <https://www.fundaciotapies.org/site/spip.php?rubrique1528>)